

ACADEMIA ROMÂNĂ

„Dezvoltarea capacității Ministerului Educației Naționale de monitorizare și prognoză a evoluției învățământului superior în raport cu piața muncii”, cod SIPOCA 3

Rezultatul R2: Analiză realizată privind calitatea din perspectiva relevanței programelor oferite de universități pe domenii de specializare cu potențial de dezvoltare regional (la nivel regional)

MODUL 5: ANALIZA PROGRAMELOR OFERITE DE UNIVERSITĂȚI PE DOMENII DE SPECIALIZARE. METODOLOGIE ȘI RAPORT PRIVIND CALITATEA DIN PERSPECTIVA RELEVANȚEI PROGRAMELOR OFERITE DE UNIVERSITĂȚI PE DOMENII DE SPECIALIZARE, LA NIVELUL REGIUNII CENTRU - SUBREGIUNEA 2 - rezumat –

Elaborată de autor:
Expert management universitar 5
Dr. Alexandru Dan Corlan

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Învățământul superior este rezultatul investițiilor financiare și nefinanciare ale indivizilor, instituțiilor și statului. Natura motivațiilor acestor investiții este variată, de exemplu: identitară, economică, strategică.

Din punct de vedere tehnic, proiectul SIPOCA-3 își propune dezvoltarea de instrumente pentru optimizarea investiției publice în învățământul superior, după criteriul sincronizării profilului absolvenților cu piața muncii. Acest deziderat trebuie urmărit luând în considerare și celelalte dimensiuni ale motivațiilor și concepțiilor privitoare la aceste investiții, întrucât dezvoltarea pieței muncii nu este singura rațiune a acestor investiții și nici măcar rațiunea primară. În optimizare mai intervin o serie de constrângeri factuale legate de ratele cu care se pot dezvolta sau restrânge diverse discipline și specializări, rezultând un sistem dificil de controlat și de înțeles.

Prezentul studiu cuprinde descrierea calitativă a problematicii relației între universitățile aferente modulului 5, toate universități de stat din Cluj Napoca, și piața muncii, în special pentru regiunile de dezvoltare nord-vest și centru, aflate în proximitatea Clujului. Relația cu piața muncii este descrisă pe fondul evoluțiilor la nivel național și global.

Studiul urmărește crearea premizelor pentru etapele următoare ale proiectului Sipoca-3, respectiv clarificarea cadrului calitativ în care se vor construi modele cantitative pentru predicția necesităților pieței muncii, adică, de fapt, a nevoilor și așteptărilor societății privind viitoarele generații de absolvenți ai universităților.

În secțiunea de metodologie am elaborat conceptele implicate în analiză, am încercat să clarificăm relațiile dintre acestea și am descris, calitativ, o posibilă structura a unui set ideal de date care să caracterizeze relația universități—piața muncii, set de date a căror colectare pare fezabilă în contextul instituțional și legislativ actual.

În secțiunea de rezultate și discuții am trecut în revistă elementele relevante ale Strategiei Naționale de Cercetare, Dezvoltare și Inovare 2014–2020 (SNCDI20), ale Planului de Dezvoltare Regională (PDR) al regiunii nord-vest pentru această perioadă; am caracterizat evoluția ocupării pentru absolvenții de studii superioare, în ansamblu și apoi dinamica pieței muncii pe domenii de activitate și pe regiuni de dezvoltare în ultimii 10 ani; am descris relația dintre programele de studii ale fiecărei facultăți din universitățile aferente modulului 5 și aceste domenii de activitate, pe regiuni; am caracterizat piața muncii pentru absolvenții de doctorat și profilul de prioritate națională și regională al domeniului fiecărei facultăți în raport cu SNCDI20; am mai făcut o comparație calitativă între programele de studii ale facultăților noastre și cele ale unei universități din occident, pe care o considerăm un exemplu ilustrativ pentru structura și poziția la care ar putea aspira centrul universitar Cluj în perspectiva viitorilor 20–30 de ani.

Între 1990 și 2014, universitățile românești au acordat cca. 2,52 milioane de diplome, uneori mai multe diplome aceleiași persoane (de exemplu: licență și master). În România erau angajați, în 2015, 1,74 milioane de absolvenți de studii superioare.

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

În mod normal, personalul cu studii superioare ocupă funcții din grupele 1 și 2 din Clasificarea Ocupațiilor din România (COR), și nu ocupă funcții în grupele 3–9 care nu necesită studii superioare. Dacă în grupa 1 se mai pot găsi unele funcții care pot fi ocupate eventual și de către persoane cu studii medii, de exemplu patron sau primar, în grupa 2 ar trebui să fie în general excluse astfel de situații.

În studiul prezent am prelucrat datele disponibile în Tempo online (colecția online a datelor Institutului Național de Statistică) pentru perioada 1996–2015. Proportia salariaților cu studii superioare a crescut de la 8% în 1996 la 20,2% în 2015. Proportia personalului cu studii superioare din grupa COR 1 a crescut de la 43,6% la doar 63,5%. În grupa COR 2, a crescut de la 94% la 97,8% până în 2010, pentru ca apoi să scadă la 86% în 2015. În grupele COR 3–9, proporția absolvenților de studii superioare a crescut de la 1,22% în 1996 la 7,34%, adică 520.000 de salariați în 2015. Proportia celor adecvat încadrați, dintre absolvenții de studii superioare (adică încadrați în grupele COR 1 și 2) a scăzut de la 86% în 1996 la 69,8% în 2015. În general, aceste cifre exprimă discrepanța între absolvenți și piața muncii: 30% dintre absolvenți își găsesc doar funcții de tehnicieni sau muncitori, în vreme ce peste 15% dintre locurile de muncă ce ar necesita studii superioare sunt ocupate de persoane cu studii cel mult medii.

Populația ocupată din România a scăzut imediat după criza din 2008, cu cca 5%, revenind parțial în 2012 și 2013, pentru ca apoi să scadă din nou cu 5% până în 2015.

Criza s-a însoțit de o creștere temporară a populației ocupate în agricultură, urmată, după 2011, de o scădere continuă, cu o rată de aproximativ 5% pe an.

În regiunile nord-vest și centru, domeniile care au crescut cel mai mult au fost tehnologia informației și comunicațiilor, activitățile de servicii administrative, de suport, alte servicii, și activitățile de spectacole, culturale și recreative. Alte domenii cu o dinamică pozitivă specifică acestei regiuni sunt industria prelucrătoare, construcțiile, turismul și restaurația, comerțul și, mai modest, serviciile științifice și tehnice.

Sănătatea, administrația publică, transporturile, furnizarea de apă și salubritate, industria extractivă, serviciile imobiliare sunt domenii stagnante în regiune. Educația, serviciile financiare, furnizarea de energie, agricultura, silvicultura, piscicultura sunt domenii care pierd progresiv personal în aceste regiuni.

Industrializarea bazată pe atragerea personalului din agricultură produce o creștere economică tranzitorie, urmată de un fenomen numit “capcana veniturilor medii”¹. Din datele de mai sus, creșterea economică din România pare a se baza, în parte, pe acest mecanism, care s-ar putea epuiza în 5–10 ani.

¹Growth Slowdowns and the Middle-Income Trap Shekhar Aiyar, Romain Duval, Damien Puy, Yiqun Wu, and Longmei Zhang. Fondul Monetar Internațional, 2013
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1371.pdf>

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Puținele țări care reușesc să iasă din această capcană o fac prin investiții în cercetare, valorificate prin firme inovative capabile să vândă pe piața globală, firme care emerg din universitățile de cercetare. Universităților de vârf, cum sunt cele din regiunea studiată, le revine rolul central în acest proces de trecere de la modelul de universitate de educație la cel de universitate de cercetare. Investițiile nu sunt suficiente însă, fiind necesară o transformare socială și culturală subtilă, cu o răspândire a cunoștințelor, deprinderilor și atitudinilor antreprenoriale, în special în subiecte cum sunt drepturile intelectuale, statistica, marketing global.

Relația universităților cu piața muncii poate astfel fi clasificată în două categorii: *corecție*—ajustarea ofertei la piața existentă, prin ajustarea profilului ofertei educaționale; *creație*—crearea unor noi piețe, mai sofisticate și mai profitabile, care să permită ‘evadarea’ din capcana veniturilor medii.

Corecție. Măsuri verificate pe plan internațional, clasice, cu impact direct, luate ‘de sus în jos’, prin care se încearcă remediarea decalajelor evidente, în special prin monitorizarea activităților pur didactice, prin indicatori ce caracterizează: condițiilor de bază pentru învățământ (criteriile ARACIS, la noi), stagiile de practică, predicția necesarului de personal al angajatorilor existenți, monitorizarea gradului de ocupare al absolvenților, menținerea legăturilor cu alumni, monitorizarea și predicția salariilor din diverse ocupații.

Creare. Măsuri inovative, indirecte, adaptate situației locale și intențiilor locale, destinate să atragă și să încurajeze preocupările antreprenoriale și de creare a piețelor; măsuri orientate pentru stimularea cercetării și dezvoltării, inovării, investițiilor în firme startup/spin-off și în lansarea acestora pe piața globală, explorării tendințelor noi pe plan internațional.

Universitățile aferente modulului 5 au luat, în general, măsurile de tipul “corecție”, excelând, pe plan național, în privința unora dintre acestea. Recomandăm susținerea acestor eforturi, în continuare, de exemplu prin standardizarea raportării datelor, sub forma unei scurte anexe a raportului anual al rectorului, cu un format unitar la nivel național, care să permită centralizarea facilă.

În Cluj, la fel ca în celelalte centre universitare din România, domeniile de studiu sunt divizate între universități de specialitate. Prin contrast, universitățile mari din țările occidentale acoperă în general toate domeniile. Astfel, pentru universitățile occidentale este mult mai facilă oferta de programe noi, care inițial apar ca interdisciplinare, fără să fie necesare mecanisme de colaborare între universități, potențial anevoioase. De asemenea, le este mai ușor să atingă o masă critică într-o disciplină care nu mai este divizată între universități distincte. Recomandăm explorarea unor soluții administrative pentru depășirea efectelor acestei fragmentări.

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Discordanța între studiile angajaților și cerințele postului ocupat necesită o analiză mai detaliată. Recomandăm căutarea unor ținte realiste pentru efectele acțiunilor de corecție a discordanțelor între absolvenți și angajați, prin examinarea comparativă a indicatorilor care o caracterizează în alte țări cu evoluții similare României, o potrivire cvasi-perfectă nefiind posibilă într-o societate liberă și deschisă.

Este necesară obținerea de date privind relația între absolvenți și angajați la nivel național, eventual internațional, întrucât datele colectate prin sondaje opționale ale alumnilor sunt insuficiente, în primul rând datorită problemelor de eșantionare. Recomandăm introducerea, în Registrul de Evidența a Salariaților (REVISAL), a unei mențiuni privind universitățile și programele de studii absolvite, precum și a anilor de absolvire. O soluție parțială ar putea fi joncțiunea datelor Registrul Matricol Unic (RMU) și REVISAL în scopul realizării acestor statistici.

Măsurile de corecție și analizele efectuate în vederea fundamentării lor, atât la nivel național cât și la nivelul universităților, sunt indispensabile, dar nu vor putea, în sine, preveni plafonarea creșterii economice din momentul în care resursele de forță de muncă ieftină, din agricultură, se vor epuiza. Pentru a preveni, în perspectiva următorilor 10 ani, o astfel de evoluție, este esențială accelerarea procesului de creație a pieței forței muncă de mai înaltă tehnicitate, chestiune care este legată de capacitatea universităților și firmelor noi de a facilita inovarea, de a realiza brevetarea și mai ales exploatarea comercială a invențiilor pe piața globală.

Lansarea și susținerea instituțională a firmelor noi pe baza inovațiilor proprii și asigurarea personalului specializat pentru aceste firme sunt procese ale căror parametri nu se regăsesc în statisticile și procedurile obișnuite ale universităților noastre. O excepție relativă este monitorizarea numărului de brevete, care se face și acum. Recomandăm dezvoltarea unui set standardizat de indicatori pentru monitorizarea acestor procese, cum ar fi: numărul de firme startup/spinoff, fluxul de personal de la universitate către aceste firme, volumul de investiții atrase, indicatorii economici ai firmelor create, rata de valorificare a brevetelor, relațiile între proiectele de cercetare și valorificarea pe piață. Acești indicatori trebuie să includă și indicatorii cheie din SNCDI20. Unele analize importante s-ar putea obține din joncțiunea între RMU și Registrul Comerțului, pentru a putea caracteriza impactul programelor educaționale în formarea comunității antreprenoriale.

Creația pieței necesită anumite profesii cheie. O serie de discipline care, la noi, încă apar ca domenii interdisciplinare, ar putea accelera formarea unei mase critice de specialiști necesari. Aceștia includ personal specializat în: scrierea brevetelor și licențelor; litigiile legate de brevete și de alte drepturi industriale; investiții de tip ‘angel’ și ‘venture capital’; gestiunea afacerilor inovative incipiente; marketing global; negocierea investițiilor și strategiilor de exit pentru firme de tip startup/spinoff. Recomandăm explorarea acestor domenii, monitorizarea parametrilor

comunităților profesionale cheie, folosind indicatori specifici. Înregistrarea brevetelor, un domeniu foarte deficitar la noi în țară (inclusiv în Cluj) este unul dintre principalii indicatori care corespund ieșirii din capcana veniturilor medii.²

Universitățile au început să-și dezvolte structuri, politici și proceduri interne pentru evidența drepturilor industriale și investiții de tip ‘spin-off’, proces care trebuie accelerat și ar trebui stimulat de stat.

Creația pieței muncii este un proces complex și riscant, imposibil de finanțat doar prin inițiative private, mai ales când acestea sunt slab reprezentate în enculturația antreprenorială locală. SNCDI20 cuprinde o serie de mecanisme pentru stimularea creării de firme inovative, mecanisme care au rămas în mare parte doar pe hârtie datorită neasigurării finanțării stabilite prin strategie, cu excepția, până acum, a unor programe POC, limitate. Recomandăm creșterea accelerată a finanțărilor pentru cercetare științifică, dezvoltare experimentală, inovare și transfer tehnologic, ținând cont de raporturile adecvate între aceste categorii și urmărirea atingerii obiectivelor de finanțare stabilite prin SNCDI 2014-2020.

²Avoiding Middle-Income Growth Traps Pierre-Richard Agénor, Otaviano Canuto, and Michael Jelenic. Banca Mondială, 2012. <http://siteresources.worldbank.org/EXTPREMNET/Resources/EP98.pdf>

